

مسئولیت کیفری ناشی از تخریب محیط زیست

چکیده

در دنیای امروز یکی از اصلی ترین دغدغه های بشر حفاظت از محیط زیست است که این امر منجر به تشکلات جنبش های حفظ محیط زیستی شده است. بشر امروز با درک این امر که طبیعت سبز و عدم الوده می تواند برای زیست جمعی بشر یک ارمغان باشد در مقابل سیاست های دول مقابله می کنند تا جلو حتی ساخت و ساز های شهری و ایجاد کارخانجات صنعتی را بگیرند. یا به عباره دیگر بشر امروز را چون بشر مدرن می نامند و این بشر تلاش می کند هم نوعان خود را از شر آلودگی های سمی که اصلی ترین تهدید درجهت گرمایش زمین محسوب می شود را بگیرند. با این وصف افغانستان که در طول چندین دهه جنگ و خانه ویرانی همه ی زیرساخت های اساسی خود را به نحوی از دست داد و این جنگ به هر حال مسبب گردید تا طرفین جنگی با استفاده از وسایل و اسلحه های شیمیایی محیط پیرامون خود را آلوده سازند و در امر تخریب محیط زیست به گونه مشخص دخیل باشند. منازعات اخیر در افغانستان سبب گردید تا طرفین برای به دست آوردن پول و امکانات ناچیز، اقدام به قطع جنگلات، شکار حیوانات وحشی و شکار پرندگان و خزندگان در امر تخریب محیط پیرامون خود دچار اشتباهات فاحش گردند.

کلیدواژه ها: محیط زیست، جرایم محیط زیستی، مجازات ها و مسیولیت کیفری محیط زیستی.

مقدمه

محیط زیست و پالایندگی آن بدون تردید یکی از ضروریات حفظ و بقای حیات و زندگانی ما در کرده زمین است از این لحاظ لزوماً می‌بایست مانع هر گونه اقداماتی که سبب یا امکان وارد شدن صدمه به آن می‌شود را گرفت.

چون آب و هوا، گل و گیا یا به عباره دیگر محیط زیست یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین عامل تاثیر گذار در زندگی بشر محسوب می‌گردد؛ این تاثیرگذاری نتنها در شکل عینی طبیعت که در ذهن و روان آدمی تاثیرات فوق العاده‌ای را از لحاظ روانشناختی مسئله هم دارا می‌باشد.

لذا در جهان امروز که حقوق محیط زیست یکی از رشته‌های جدید در دانش حقوق است، تلاش می‌کند تا با ایجاد قواعد و مبانی فلسفی حقوقی انسانها را از عواقب عملکردهای فیزیکی شان در جهت تغییر شکل ناشی از ساخت سازه‌های غیر معیاری، ایجاد صنعت‌های تولیدی با استفاده از مواد سوختی که منجر به آلودگی هوا می‌گردد، احداث بزرگ شهرهای غیر معیاری و در کل هر اقدامی که مسبب وارد شدن صدمه بر پیگر زیبای طبیعت می‌گردد، هشدار دهند تا از این طریق بتوانند آن‌عده از اشخاص یا نهادهای را که خواسته یا ناخواسته سبب تخریب محیط پیرامون (محیط زیست) می‌گردند را، متوجه ساخته تا کیفر یا مسئولیت کیفری ناشی از رفتار خود را متحمل گردند.

محور پژوهش در این نوشته پاسخ‌های است به این که (مسئولیت کیفری ناشی از تخریب محیط زیست در قوانین کیفری افغانستان چیست؟) آیا اشخاص حقوقی و حقیقی در این خصوص دارای مسئولیت کیفری یکسان اند؟

بنابراین تلاش می‌شود در دو مبحث و چهار گفتار این پژوهش سامان یابد.

مبحث اول: مفهوم شناسی و سابقه جرم انگاری تخریب محیط زیست

گفتار اول: مفهوم شناسی

الف: محیط زیست: از آنجا که محیط زیست به لحاظ مفهومی دارای مفاهیم متعدد و متنوع بوده از سوی دیگر به لحاظ مطالعات منطقه ای و محلی و با عنایت به اهتمام ویژه نسبت به برخی عناصر محیط زیست، از ناحیه صاحب نظران تعاریف مختلف ارائه شده است، لذا محیط زیست از لحاظ لغوی از دو واژه " محیط " و " زیست " ترکیب شده است. " محیط واژه عربی بوده از ریشه " حوطه " است و بمعنای احاطه کننده و آن چیز که چیزی را احاطه نموده است می باشد و در زبان عربی اقیانوس را نیز محیط می گویند. (لغت نامه فارسی به فارسی، سال ۱۳۹۶ نشر میران).

زیست واژه‌ای است فارسی و مترادف زندگی و حیات است بنا منظور از محیط زیست مجموعه عواملی است که زندگی و حیات را در برگرفته و به عباره دیگر محیط زیست در برگیرنده کلیه عناصر طبیعی و انسان ساخت می شود که افراد انسانی و حیوانات و یا گیاهان و گونه ها را احاطه نموده و یا کلیه عوامل مملوس و غیر مملوس که چهار چوه حیات را تشکیل می دهند. (مشهدی، علی؛ ترمینولوژی حقوق محیط زیست، ص ۲۱۱).

در حال حال اگر بخواهیم محیط زیست را نسبت به مهم ترین عنصر نیازمند به برخورداری از محیط زیست سالم یعنی انسان توصیف کنیم می توان گفت: (محیط زیست شامل مجموعه‌ای از عناصر اعم از آب، خاک، هوا، گیاهان و حیوانات می باشد که رشد حیات انسان متاثر از آن هاست). (لطفی، فقهی و اخگری، ۱۳۹۵ ص ۳۹).

ماده ۴ قانون محیط زیست افغانستان، محیط زیست را عبارت است از (منابع طبیعی ، تعاملات بین اجزای منابع طبیعی یا بین اجزای مذکور و انسانها و حیوانات، خواص فیزیکی، فرهنگی، تزئینی یا شرایط است که صحت و سلامت آنها را تحت تاثیر قرار میدهد.) وزارت عدلیه، قانون محیط زیست؛منتشره جریده رسمی "۹۱۲"، ۱۳۸۵ هـ. ش.

مفهوم اصطلاحی محیط زیست با مفهوم لغوی آن در هم آمیخته و بسیار نزدیک است. بدین معنی که اصطلاحاً محیط زیست در برگیرنده کلیه عناصر طبیعی و انسان ساخت است که انسانها، حیوانات، نباتات یا گیاهان و گونه های جاندار و غیر جاندار را احاطه میکند.

در نهایت در قوانین ملی کشور ها از محیط زیست به نحوی تعریف به عمل آمده و منابع طبیعی منجمله حیوانات گیاهان و غیره موجودات زنده و غیر زنده و هم چنان منابع طبیعی مانند فرهنگ و تمدن و اشیای ساخته دست بشر را مولفه های محیط زیست بر شمرده اند. اکنون محیط زیست هم در سطح داخلی دارای قواعد است و هم در سطح بین المللی منحيث یک مسئله جهانی و موضوع جهان شمول دارای یک سلسله اصول قبول شده می باشد.

ب: **تخریب محیط زیست:** از آنجا که واژه تخریب قریب به اتفاق همه‌ای دانشمندان علوم انسانی در باب تبیین آن تقریباً دیدگاه مشترک دارند، لغت نامه آنلاین دهخدا تخریب را (ناآباد کردن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ویران کردن. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). خراب کردن. (آندراج). ویرانی و خرابی و پایمالی و پاسپردگی و انهدام. (ناظم الاطباء). ویران گردانیدن). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (المنجد): چون بواسطه دیار هند رسید لشکر به **تخریب** دیار... دست برگشاد. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۳۲۱). نموده اند و به همین منوال فرهنگ اصطلاحات حقوقی واژه تخریب را

گفتار دوم: تاریخچه جرم انگاری جرایم محیط زیستی

گرچه قبل از انفاذ کدجزا قوانین و مقررات محیط زیستی نافذ در افغانستان تخلفاتی زیست محیطی را به صورت واضح، همه جانبه جرم انگاری ننموده بود، قانون اساسی افغانستان در ماده پانزده این موضوع را مهم تلقی نموده، به آن پرداخته است ((دولت مکلف است در مورد حفظ و بهبود جنگلات و محیط زیست تدابیر لازم اتخاذ نماید)). قانون جزای سال ۱۳۵۵ در مورد جرایم محیط زیستی احکام مشخصی در نظر نگرفته است به تاسی از ماده پانزدهم قانون اساسی افغانستان یک سلسله اقدامات تقنینی در رابطه به محیط زیست در افغانستان یاد آوری نمود، قانون مذکور به صورت بسیار محدود تحت عنوان مجازات در ماده هفتم به این امر پرداخته و برخی تخلفات زیست محیطی را جرم انگاری نموده و برایش مجازات پیش‌بینی نموده است به طور مثال فقره ۱ ماده مذکور متخلفینی که به صورت عمدی از شرایط مندرج جوازنامه، اجاره نامه و اوامر صادره مندرج قانون مذکور تخطی نمایند به جزای حبس متوسط محکوم می‌گردند. فقره ۲ ماده مذکور در قسمت انجام عمل به صورت غیر عمدی صراحت داشته و برای مرتکبین آن شش ماه یا جزای نقدی معادل خساره وارده را پیش‌بینی نموده است. هم چنان فقره های (۳ و ۴) ماده هفتم و مواد ۷۱، ۷۲ و ۷۳ متذکره برای متخلفین زیست محیطی جریمه های نقدی و جبران خسارت متناسبی را در نظر گرفته است. (قانون محیط زیست، منتشره جریده رسمی شماره "۹۱۲" سال ۱۳۸۲).

به هر صورت تاریخچه اسناد تقنینی که در ارتباط به محیط زیست در کشور تدوین گردیده است می توان به شرح زیر برشمرد.

- ۱- ثانون محیط زیست منتشره جریده رسمی شماره ۹۱۲ سال ۱۳۸۲
- ۲- مقررره کاهش و جلوگیری آلودگی صوتی منتشره جریده رسمی شما ۱۲۱۰ سال ۱۳۹۵
- ۳- قانون محیط زیست منتشره جریده رسمی ۸۷۳ سال ۱۳۸۴ لغو شده
- ۴- مقررره بستر و جریم منابع آب منتشره جریده رسمی شماره ۱۱۷۸ سال ۱۳۹۴
- ۵- مقررره نظارت کنترل کیفیت آب جریده رسمی شماره ۱۲۱۲ سال ۱۳۹۵

گفتار سوم: ارکان جرم، شرایط و مجازات آن

مبحث اول رکن مادی

حقوقدانان حقوق جزا تحقق رکن مادی جرم را بر حسب نوع آن وابسته به وجود اجزا و ارکان مختلف می دانند و به نظر برخی از آنان مهم ترین این اجزا عبارت اند از (علامه، غلام حیدر، حقوق جزای عمومی افغانستان)

مطلب اول: رفتار مجرمانه

الف- ارتکاب فعل توأم با حرکت از سوی فاعل است که بر اثر آن جرم به وجود می آید، گاهی عناصر مادی خود فعل است با قطع نظر از نتیجه آن طور مثال ماده ۸۱۱ کدجزا.

در رابطه به ارتکاب عمل جنین تصریح نموده است هرگاه شخصی مواد نفتی یا گاز مایع بی کیفیت را بدون در نظر داشت معیارهای اداره استندرد، تولید یا توزیع نماید به حبس قصیر محکوم می گردد(وزارت عدلیه کد جزا شماره ۱۲۶۰ سال ۱۳۹۶).

این ماده ارتکاب فعل را جرم انگاری نموده است و هم چنان در رابطه به ارتکاب فعل اکثر مواد به باب جرایم محیط زیستی احکام مشخصی را پیش بینی نموده است.

مطلب دوم: ترک فعل

همانطوری که قبلا اشاره شد، قانونگذار در برخی موارد تکالیفی را از شهروندان می خواهد و در صورت عدم انجام این تکالیف از سوی فردی مکلف وی بخاطر امتناع این مکلفیت مجازات می گردد. چنانچه در ماده ۸۱۰ کدجزا باب مربوط به جرایم محیط زیستی را تحت عنوان عدم رعایت قواعد محیط زیست شخص بخاطر امتناع عمل مورد مجازات قرار داده است طوری که فقره ۱ ماده مذکور چنین تصریح میدارد:

۱- شخصی که امر منع یا حکم مبنی بر رعایت احکام قانون حفاظت محیط زیست را عمداً تعمیل ننماید، به حبس قصیر یا جزای نقدی از سی هزار تا شصت هزار افغانی محکوم میگردد.

هم چنان جز ۴ همین ماده نیز در مورد امتناع عمدی چنین تصریح می دارد:

۴- شخصی که از اجراءات تنفیذ صلاحیت ها یا انجام وظایف قانونی مفتش، عمداً ممانعت نماید به جزای که در ماده مذکور ذکر گردیده محکوم می گردد.

مطلب سوم: نتیجه مجرمانه

در بسیاری از جرایم عمدی برای آنکه عملی جرم شناخته شود، بایست از اثر ارتکاب آن ضرر عاید گردیده باشد که این نوع جرایم را جرایم مقید نیز می‌گویند و در صورتی که جرم کدام ضرر متوجه دیگران نسازد در این حالت این عمل جرم پنداشته نمی‌شود اما بعضا جرایم عمدی این طور نیست بدون اینکه ارتکاب عمل ضرر را به دیگران وارد سازد یا نسازد جرم واقع می‌شود که این نوع جرایم را جرایم تام می‌گویند. اکثر جرایم محیط زیستی عمدی هستند و هر دو شکل را در بر می‌گیرند به عبارت دیگر در برخی از جرایم، جرم وقتی محقق می‌شود که در نتیجه وقوع آن، ضرر و خسارتی نیز به وجود آمده باشد، یعنی جرمی که واقع می‌شود، جرم محیط زیستی مقید است زیرا برای شکل گیری آن لازم است که نتیجه مجرمانه حاصل شود. در رابطه به جرایم محیط زیستی مقید قانونگذار در کدجزا باب جرایم محیط زیستی احکام متعدد را پیش بینی نموده است که به گونه مثال چندی از مواد مرتبط را مورد بحث قرار می‌دهیم.

در ماده ۸۰۷ پخش یا مخلوط نمودن مواد مضره یا مواد آلوده کننده را در آب، خاک، هوا یا زمین که به انسان یا سایر موجودات زنده، گیاهان یا بناها مضر باشد، جرم انگاری شده و برای مرتکب آن مجازات حبس متوسط پیش‌بینی گردیده است در واقع اینک جرم محیط زیستی بوده و جرم مطلق به شمار می‌رود اما فقره ۲ ماده مذکور جرم انگاری از نقطه نظر جرم محیط زیستی مقید یا نتیجه مجرمانه مطرح بحث می‌گردد. چنانچه به اساس فقره مذکور اگر جرم مندرج فقره ۱ این ماده منجر به صدمه جسمی یا روحی یا مرگ شخص گردد مرتکب علاوه بر حبس طویل به جزای جرم مرتکبه، نیز محکوم می‌گردد. و یا ماده ۸۰۸ نیز از نوع جرایمی بشمار می‌رود که در آن نتیجه مجرمانه مطمع نظر است چنانچه به اساس مذکور در صورتی که بالاثر تخطی یا عدم رعایت شرایط جوازنامه، اجاره نامه یا اجازه صادر شده یا سایر شرایط که از طرف اداره ملی حفاظت از محیط زیست به حیث ستندرد وضع گردیده است به محیط زیست تأثیرات سوء وارد گردد، مرتکب متناسب با تأثیرات سوء وارده، به حبس متوسط یا جزای نقدی از شصت هزار تا هشتاد هزار محکوم می‌گردد. طوری که در ماده مذکور دیده می‌شود موضوع وارد نمودن سوء به محیط زیست مدنظر قانونگذار بوده است.

مطلب چهارم: رابطه سببیت

یعنی میان فعل شخص و نتیجه مجرمانه رابطه علت و معلولی وجود داشته باشد در جرایم مقید یکی از اجزای عنصر مادی آنها را رابطه علیت تشکیل می‌دهد، یعنی نتیجه مجرمانه‌ای که حاصل شده است را به کسی که بتوان نسبت داد و از مجرم خواهد بود و اوست که جرم و این نتیجه حاصله را مرتکب شده است و بنابراین وجود چنین رابطه در این نوع جرایم مقید لازم است. کدجزای افغانستان رابطه سببیت را چنین تعریف نموده است ((رابطه سببیت عبارت از موجودیت رابطه متعارف میان عمل جرمی و نتیجه آن است)). (وزارت عدلیه، جریده رسمی شماره ۱۲۶۰ کدجزا ماده ۳۶).

بنابراین برای جرم شناختن و اعمال مویدات جزای ناشی از جرایم محیط زیستی موجودیت رابطه سببیت ضروری پنداشته می شود.

مطلب پنجم: موضوع جرم

بخش دیگری که در عنصر مادی جرایم محیط زیستی مانند دیگر جرایم وجود دارد موضوع جرم است، هرچند جرایم محیط زیستی دارای یک مفهوم عام و کلی مانند جرم آلودگی محیط زیست و یا تهدید بهداشت عمومی هستند ولی از آنجا که هر کدام آنها یک یا چند مورد از ابعاد و اجزای گوناگون محیط زیست را شامل می شوند، بنابراین موضوع هر یک از آنها نیز در اجزا با یکدیگر متفاوت خواهد بود مانده ماده ۸۰۸ کدجزا که چنین تصریح می دارد (هرگاه از اثر تخطی یا عدم رعایت شرایط جوازنامه، اجازه نامه یا اجازه صادر شده یا سایر شرایطی که اداره ملی حفاظت از محیط زیست به حیث ستندرد وضع گردیده است، به محیط زیست تأثیرات سوء وارد گردد مرتکب متناسب با تأثیرات سوء وارده، به حبس متوسط تا سه سال یا جزای نقدی از شصت هزار تا هشتاد هزار افغانی، محکوم می گردد).

مبحث دوم: رکن معنوی

اراده شخص مبنی بر ارتکاب جرم یا به عباره دیگر ارتباط ذهن انسان با عمل ارتكابی است کدجزا در ماده ۳۸ عنصر معنوی را شامل قصد جرمی، علم و آگاهی به جرم و نتیجه آن یا خطای جرمی دانسته است.

مطلب اول: قصد رفتار مجرمانه

قصد جرمی سوق دادن اراده فاعل به ارتکاب فعلی است که جرم را به وجود می آورد چه نتیجه جرم مورد نظر باشد یا وقوع جرم دیگر. به طور مثال در ماده ۸۱۰ کدجزا چنین تصریح گردیده است: شخصی که امر، منع یا حکم مبنی بر رعایت احکام قانون حفاظت محیط زیست را عمداً تعمیل نه نماید، به حبس قصیر یا جزای نقدی از سی هزار تا شصت هزار افغانی محکوم می گردد. در اینجا دیده می شود که شخص اراده خود را به منظور ارتکاب جرم سوق می دهد و آنهم عدم تعمیل عمدی احکام قانون حفاظت محیط زیست.

مطلب دوم: قصد و نتیجه مجرمانه

در اینجا شخص هم چنان اراده ارتکاب فعل را داشته و هم حصول نتیجه مجرمانه را قصد عموماً به دو بخش تقسیم می شود قصد معین که اراده مرتکب متوجه فعل معین باشد که مرتکب فعل نتیجه مشخص را در ذهن داشته باشد، و قصد غیر معین و آن عبارت از حالتی است که شخص مرتکب عمل جرمی گردیده باشد و بدون در نظر داشت نتیجه آن باشد.

در مورد درختان عمد بوده نتیجه عمل جرمی در اینجا بدست آوردن چوب درختان و خراب شدن محیط زیست است. این موضوع در ماده ۸۱۲ کدجزا تصریح یافته و برای مرتکب آن جزای نقدی و حبس قصیر پیش‌بینی گردیده است.

مثال: در مورد قصد غیر معین، قصد غیر معین زمانی مطرح می‌گردد که اراده مرتکب متوجه نتیجه معین نباشد یعنی مرتکب قصد عمل معین یا نتیجه معین را نداشته باشد. مثلاً افراد یک شرکت مواد فضول خویش را در پهلوی نهری که در آنجا در حرکت است می‌اندازند بدون در نظرداشت اینکه از این کار آنها چه کسانی ضرر می‌بینند.

جز اول: علم

آگاهی و عالم بودن به عمل خلاف قانون از جمله رکن معنوی بشمار می‌رود و به این مفهوم است، که شخصی مرتکب عمل جرمی می‌گردد، علم و آگاهی داشته باشد که رفتاری را که وی انجام می‌دهد خلاف احکام قانون است

الف – علم به موضوع

اساساً موضوع آگاهی از جرم اصل مهم بشمار می‌رود که عملی را انجام می‌دهد که جرم باشد علم به غیرقانونی بودن آن را داشته باشد چه اگر عملی را که انجام میدهد نداند که آیا جرم است یا نه در این صورت موضوع عدم آگاهی مطرح بحث می‌گردد، روی این ملحوظ در بیشتر از قوانین علم به احکام قانون را یک اصل پذیرفته شده قبول نموده اند، چنانچه در قانون اساسی کشور اصل بر آگاهی از احکام قانون است و بی‌خبری از قانون عذر پنداشته نمی‌شود، به همین سبب است که قوانین جزایی قبل از اینکه نافذ و مرعی الاجرا گردد به نشر می‌رسد تا تمامی مردم از احکام جزایی آن آگاهی پیدا نمایند چنانچه کدجزا نه ماه قبل از انفاذ شدن در جریده رسمی در ویب سایت وزارت عدلیه نشر گردید.

علم به موضوع در جرایم محیط زیستی نیز ناشی از داشتن آگاهی از موضوع جرم است که این موضوع گاهی آلوده ساختن محیط زیست توسط انجام بعضی از اعمال که آنرا جرم پنداشته است و گاهی هم امتناع از انجام اعمال که باعث رفتار مجرمانه شخص می‌گردد.

ب- علم به اجزای رکن مادی اگر غیر عمدی باشد

جز دوم: خطا

عمل جرمی خطا عبارت از اهمال، بی احتیاطی، غفلت یا عدم رعایت قوانین و مقررات بوده که فاعل نتایج عمل خود را پیش‌بینی نکرده باشد. به طور مثال ماده ۸۱۴ کدجزا، انداختن مواد سمی یا مکروبی در چاه یا مخزن آب را جرم انگاری نموده مجازات آن در جرمی که به سبب خطا صورت گرفته باشد به حبس متوسط یا جزای نقدی از شصت هزار تا یک صد و بیست هزار افغانی، است.

۱- سهل انگاری منظور از سهل انگاری آن است که شخص در اعمال که باید انجام دهد سستی نموده و در نتیجه این سهل انگاری جرم واقع شود طور مثال ماده ۸۰۹ کدجزا موظف توزیع جوازنامه، اجازه نامه، مفتش یا نظارت کننده بر اجراءات امور محیط زیستی، که در اجراءات خود مرتکب اهمال و غفلت شود به مجازات قصیر یا جزای نقدی از ده هزار تا شصت هزار افغانی محکوم نموده است.

۲- بی مبالاتی: همانا بی احتیاطی بوده که در جرایم ترک فعل مصداق پیدا می کند به طور مثال بعضی از اشخاص مکلف به انجام عملی هستند تا خطری برای دیگران به وجود نیاید اما در اثر همین بی مبالاتی جرم به وجود میاید کدجزا کشور در رابطه جرایم محیط زیست مواردی را که جرم از اثر بی مبالاتی رخ داده باشد به صورت جرم خطا تصریح نموده است چنانچه فقره ۳ ماده ۸۱۴ مرتکب انداختن مواد سمی، مکروبی یا سایر اشیای مضر به صحت عام در چاه، مخزن آب، ذخیره خانه عمومی یا سایر اشیای که به منظور استعمال عامه تهیه شده حیات یا اموال مردم را به خطر مواجه سازد و عمل وی از روی خطا باشد، مجازات آن حبس متوسط یا جزای نقدی از شصت هزار افغانی تا یک صد و بیست هزار افغانی تعیین گردیده است.

گفتار چهارم: مجازات

از آنجایی که تدابیر حمایتی، حفاظتی و پیشگیرانه بیشتر و بهتر در جلوگیری از وقوع جرایم زیست محیطی موثر واقع نشد و محیط زیست در افغانستان همواره تخریب و آلوده گردید حتی میزان این آلودگی ها به قیمت جان و مال مردم تمام گردیده و آسیب های فراوانی را عاید حال مردم ما کرده، قانونگذار ناگزیر گردید تا از شیوه ها و روش های جزایی کارگرفته و به حمایت از محیط زیست بپردازد تا خواسته باشد با ارایه پاسخ های جزایی اقدام موثر تری در حمایت از محیط زیست نماید. مجازات برای مرتکبین آن تعیین گردیده گرچه در حقوق جزا اصل بر این است که هر عمل نباید جرم انگاری گردد به این مفهوم که راه حل های دیگری را در زمینه قبل از جرم انگاری جستجو نمود و بعداز تطبیق تدابیر پیشگیرانه هرگاه نتیجه موثر به دست نیامد در این صورت برای حل معضل آخرین راه حل مجازات باید در قانون پیش‌بینی گردد.

در این اواخر خوشبختانه در رابطه به حمایت از محیط زیست علاوه بر شرایط و تدابیر وقایوی دیگر جرایم و مجازات در عرصه محیط زیست در کدجزا پیش‌بینی گردیده است که در این ارتباط می توان روی سه موضوع بحث کرد.

مبحث اول جزاهای حبس

هرگاه به فصل مربوط به محیط زیست در کدجزا مراجعه گردد دیده می شود که برای مرتکبین جرایم محیط زیست از لحاظ شدت و خفت ارتکاب جرم، حبس های مختلف در نظر گرفته شده است که خفیف ترین آنها از حبس قصیر شروع شده تا کیفر مرگ یا اعدام که شدید ترین حبس است ختم میگردد و هم چنان در برخی از موارد به جرایم مرتکبه نیز رجعت داده شده به طور مثال فقره ۲ ماده ۸۰۷ و ۸۱۷ در مواد مذکور مرتکبین در پهلوی این که از ناحیه ارتکاب عمل جرمی منوط به محیط زیست مجازات می گردند به عمل جرمی که نتیجه آن به شخص ضرر وارد کرده باشد نیز محکوم میگردند. در بعضی از موارد در بخش مربوط به جرایم و مجازات های محیط زیست با در نظر داشت جرم ارتكابی حبس متوسط، طویل و دوام نیز تصریح گردیده است. قابل یادآوریست که مطابق ماده ۱۴۶ کدجزا حبس به، حبس قصیر، حبس متوسط، حبس طویل و حبس دوام درجه ۲ و حبس دوام درجه ۱ تقسیم بندی گردیده است و براساس ماده ۱۴۷ کد مذکور مدت های حبس قرار ذیل است

الف- حبس قصیر از سه ماه تا یک سال

ب- حبس متوسط بیش از یک تا پنج سال

ج - حبس طویل از پنج سال تا شانزده سال

د - حبس دوام درجه ۲ از شانزده تا بیست سال

ه - حبس دوام درجه ۱ از بیست سال تا سی سال

مبحث دوم: جزاهای نقدی

قبل از اینکه روی مواردی جزایی نقدی که در فصل جرایم زیست محیطی در کدجزا تذکر رفته بحث نمایم لازم است که تعریفی از جزای نقدی داشته باشیم مطابق به تعریف کدجزای افغانستان چون معیار و چوکات اصلی این نوشتار کدجزا است.

در کدجزای افغانستان جزای نقدی را عبارت دانسته از مکلف ساختن محکوم علیه به پرداخت مبلغ محکوم بها به خزانه دولت. (وزارت عدلیه، جریده رسمی شماره ۱۲۶۰ سال ۱۳۹۶).

بنابراین براساس ماده ۱۴۰ کدجزا در رابطه به نوعیت جزای نقدی و حداقل آن تصریح رفته است که جزای نقدی به پول افغانی تعیین می شود و حداقل آن از پنج هزار افغانی کمتر نیست .

جزای نقدی در جرایم محیط زیستی گاهی به حیث تبدیل حبس تصریح گردیده و گاهی به حیث مجازات مستقل و در بعضی از جرایم در پهلوی حبس، جزای نقدی نیز مرتکب محکوم گردیده است. مواردی که جزای نقدی به حیث تبدیل حبس ذکر شده را می توان در مواد(۸۰۸، ۸۰۹، ۸۱۰، فقره ۳ ماده ۸۱۴، ۸۱۵ فقره های ۱ و ۳ ماده ۸۱۶، فقره ۱ ماده ۸۱۷ و فقره ۱ ماده ۸۱۸ نام برد)

موادری گ جزای نقدی به حیث مجازات مستق برای مرتکب پیش‌بینی گردیده است می توان از مواد ۸۱۲، ۸۱۳، ۸۱۹ و ۸۲۱ نام برد.

مواردی که جزای نقدی علاوه بر جزای حبس تصریح یافته است. می توان از فقره ۳ ماده ۸۱۶ فقره ۲ ماده ۸۱۸ نام برد.

محبت سوم: جبران خسارت

هرگاه احکام کدجزا در مجموع مورد مطالعه قرار بگیرد دیده می شود که در ارتباط به جبران خساره دو وش استفاده گردیده است در بعضی مواد به جبران خساره نیز حکم صورت گرفته است و در بعضی مواد اشاره به جبران خساره وارده صورت نگرفته، که جرایم محیط زیست نیز از نوع دوم بشمار می رود اما نکته قابل تامل در اینجاست که ماده ۱۴ کدجزا در رابطه به موضوع جبران خساره چنین تصریح نموده است:

(۱) شخصی که مطابق احکام این قانون مجازات می شود، اگر از طریق جرم، مالی را به دست آورده باشد، به رد این عین مال و اگر مال موجود نباشد، به رد مثل قیمت آن، به مالک محکوم می گردد.

(۲) شخصی که به اثر ارتکاب جرم خساره یی را وارد ساخته باشد، علاوه بر مجازت معینه قانونی، به جبران خساره وارده اعم از مادی و معنوی، نیز محکوم می گردد. این حکم در مواردی نیز تطبیق می شود که قانون صریحا به جبران خساره حکم نکرده باشد.

با در نظر داشت احکام ماده فوق می توان گفت که هرگاه در احکام کدجزا به محکومیت جبران خساره حکم نگردیده باشد، فقره ۲ ماده ۱۴ موضوع را حل نموده است. در صورتی که در کدجزا در مورد جبران خساره نیز حکم صورت گرفته باشد، تکرار احسن است.

نتیجه گیری

آلودگی محیط زیست امروزه به یک چالش جهانی مبدل گردیده است که هر لحظه حیات انسانها و تمامی موجودات زنده را شدیداً تحت تهدید قرار داده است به همی منظور است که منظور است که امروز جهانیان به خاطر مبارزه علیه این آلودگی به صورت مشترک دارند تدابیر پیشگیرانه و معالجوی را در سطح جهانی از طریق منعقد ساختن کنوانسیون های جهانی و چندین جانبه اتخاذ می نمایند و کشورها نیز به تبعیت از کنوانسیون های متذکره و جهت مصون ماندن از اضرار محیط زیستی همیشه تلاش ورزیه اند تا با این معضل مبارزه نمایند.

افغانستان نیز مانند سایر کشورها در این عرضه یک سری اقدامات را روی دست گرفته که این اقدامات شامل اقدامات غیرکیفری از قبیل ایجاد اداره محیط زیست، آگاهی دهی عامه در مورد آلودگی محیط زیستی و غیره و هم چنان اقدامات کیفری را نیز از قبیل جرم انگاری تمامی اعمالی که محیط زیست را صدمه می زند روی دست گرفته است.

چون موضع مقاله مسولیت جزایی ناشی از تخریب محیط زیست است و همانگونه که در عناوین متعدد به بررسی این مسولیت ها از جزای حبس گرفته تا جبران خسارت و جریمه نقدی بررسی کرده ایم در شکلیات این یک پرنسیب خوبی است اما آنچه جای سوال تا الان باقی مانده این است که ما در پهلوی این که قانون خوب و مجازات متناسب را برای افرادی که مرتکب جرایم محیط زیستی می گردند داریم چرا هر روز وضعیت زیست محیطی در سطح کلان افغانستان و در سطح کوچک بزرگ شهرها رو به وخامت است؟

آیا اداره ملی حفاظت از محیط زیست نقض دارد یا عدم امکانات اداری و ناهماهنگی اداره های مرتبط باعث این وضعیت گردیده؟ یا اینکه نقش روندهای آگاهی دهی عامه و عدم رعایت مقررات و قوانین زیست محیطی از یک سو و پایین بودن سطح فرهنگ و عدم دسترسی مردم به رفاه به معنای واقعی کلمه از سوی دیگر در تخریب بی رویه و فاسد ساختن محیط زیست چی بوده است؟

مانند این چندین پرسش دیگر را می توان مطرح کرد که از حوصله این به اصطلاح مقاله بیرون است می بایست منوگرافی تحت این عنوان تحریر گردد و تمام جوانب آشکار و پنهان این قضیه را بررسی کند تا مسئله به گونه حداقلی پاسخ یابد

منابع:

- ۱- اردبیلی، محمدعلی (۱۳۷۷)؛ حقوق جزای عمومی، ج ۲، چاپ ۲، تهران، نشر میزان.
- ۲- تقی زاده انصاری، مصطفی (۱۳۸۸)؛ حقوق کیفری محیط زیست، تهران، نشر میزان.
- ۳- سایت مگیران
- ۴- سایت نورمگ
- ۵- قانون جزای ۱۳۵۷
- ۶- کد جزا ۱۳۹۶
- ۷- معین، محمد (۱۳۷۵)؛ فرهنگ فارسی، انتشارات کبیر
- ۸- وزارت عدلیه، قانون محیط زیست، جریده رسمی (۹۱۲)؛ ۱۳۸۵
- ۹- علامه، غلام حیدر، حقوق جزای عمومی افغانستان، نشر دانشگاه ابن سینا، بهار ۱۳۹۳، چ ۱، کابل